

Še vedno se iskri beseda Toneta Škarje

Poklon starosti slovenskega alpinizma

Literarno zapuščino bogatih življenjskih izkušenj je uredil publicist Žarko Rovšček

»Tone, na vrhu sva! Sediva pri kitajski piramidi, pa ne veva, kaj bi ...« S to velikokrat zapisano izjavo, ki jo je slovenski alpinist Nejc Zaplotnik izrekel 13. maja 1979 na vrhu Everesta, se je v spomin takratne javnosti zapisalo tudi ime Toneta Škarje. Vodja odprave (ter še številnih zatem) in starosta slovenskega alpinizma pa je bil tudi avtor več knjig in številnih člankov ter drugih zapisov, s katerimi je javnosti približal alpinizem, to posvečeno dejavnost, dosegljivo le redkim. Kako se je iskrla njegova beseda, je v knjigi s prav takšnim naslovom, *Iskri se beseda*, ki je izšla pri Planinski založbi, popisal Žarko Rovšček. Soavtor knjige je posthumno tudi Škarja.

SIMONA BANDUR

Na tisti veliki dogodek je Toneta Škarjo, vodjo jugoslovanske odprave na Everest leta 1979, spominjal kamenček, ki mu ga je z najvišje gore sveta prinesel Nejc Zaplotnik; vrh je tistega dne dosegel skupaj s še eno legendo našega alpinizma, Andrejem Štremfljem. »Ves Everest je ena sama mogočna piramida. Veličasten dosežek za ta okrušek, ki je do Nejčevega dejanja kraljeval nad kamenjem in skalovjem tega sveta! Tudi Nejc je bil vrh neke človeške piramide, ki je naskakovala bivališče bogov in hotela do zadnje oporne točke, ki jo Zemlja še nudi človeku.« S temi besedami se je Škarja štiri-deset let pozneje v članku Kamen in piramida v *Planinskem vestniku* spominjal alpinističnega uspeha, s katerim se je kitil ves narod in tudi politični vrh, navsezadnje je v zahodni greben Everesta zarisal Jugoslovansko smer.

»Tisti kamenček je imel zanj velik simbolni pomen. Tisti vrh piramide je bil cilj, za katerega so si vsi prizadevali in se tovariško zagnali proti njemu. Kot je sam dejal, je bilo to morda zadnje tako močno kolektivno dejanje za enotni cilj,« je zgodbo o tistem drobci zgodovine sklenil Žarko Rovšček, publicist in raziskovalec planinske zgodovine ter avtor najnovejše knjige, posvečene Tonetu Škarji.

Njune poti so se večkrat križale že kot piscema za *Planinski vestnik*, sodelovala sta pri urejanju knjig o zdravniku, alpinistu in gorskem reševalcu Jožetu Andlovicu, najbolj pa so se prekrizale prav v zadnjem letu ali dveh življenja Toneta Škarje. Ta se je takoj, ko je izvedel, da bo Rovšček urejal knjigo o njem, odzval z besedami: »Dobra novica, saj sva že sinhronizirana.«

Novi, višji cilji

Toda čas je neusmiljeno tekel, Škarji pa so življenjske moči pešale, kakor je zapisal Rovšček v uvodnih besedah. Zadnjič sta se srečala 11. februarja 2020, ko mu je predal sveženj svojih besedil, tri mesece pozneje je umrl. Za sabo ni pustil le izjemnih dosežkov v alpinizmu, pri vodenju odprav in navsezadnje kot funkcionar Planinske zveze Slovenije, ampak tudi bogato zbirko člankov in drugih zapisov – poleg knjižnih naslovov, med katerimi so *Stene mojega življenja* (1975), *Jalung Kang* (1987), *Everest* (1981), *Kangčendzenga: gora usode* (2008) in avtobiografija *Po svoji sledi: Alpe, Kavkaz, Himalaja* (2011).

Prvi zapis v *Delu* (v časniku in njegovih edicijah je objavil na desetine člankov, med drugim je pisal dnevnik za *Sobotno prilogo*) je objavil že leta 1961. Naslov je bil poveden, *Cilji: Himalaja*, podpis EA pa prav tako. Ni bilo namreč v njegovi navadi, da bi se podpisoval z začetnicami oziroma v tem primeru z zadnjima črkama imena in priimka, ampak je to storil – vsaj tako je pojasnil leta pozneje – ker jim je tedanji predsednik PZS zabičeval, naj bodo skromni in se ne postavljajo pred javnostjo. »Prva in doslej naša edina odprava v Himalajo – leta 1960 – je dokazala, da v alpinistiki nismo slabši od drugih,« je začel omenjeni članek, v katerem je poudaril, da je postalo v Alpah pretesno in da je čas za nove, višje cilje: »Oči vseh alpinistov, tujih in naših, so uprte v Himalajo.«

S tem je odpiral pot alpinizmu v javnih obcih, pritegnil zanimanje za odprave v tuja gorstva, tudi med tistimi, ki so lahko vplivali na njihovo financiranje. Čeprav je Tone Škarja nanizal veliko izjemnih

alpinističnih podvigov (poleg številnih prvenstvenih vzponov v slovenskih gorah, tudi v masivih francoskih in drugih Alp ter že leta 1964 na Kavkazu in nato seveda v Himalaji), sodi med njegove največje dosežke prav organizacija odprav v tuja gorstva, ki je bila ob zmagoslavju alpinistov pogosto spregledana.

O tem se je tudi sam razpisal ter se naslonil na besede britanskega alpinista Chrisa Boningtona, prejemnika zlatega cepina za življenjsko delo, ki je ob številnih vrhunskih osebnih vzponih kot svoj največji dosežek označil organizacijo in vodenje odprave na Everest leta 1975. V jugoslovanski, ki je bila štiri leta pozneje, je bilo 25 alpinistov in šest spremljevalcev z 20-tonsko goro opreme. Pomagalo jim je 20 višinskih nosačev, trije kuharji in trije njihovi pomočniki ter dva poštna sla, je nekaj podrobnosti v knjigi *Everest* razkril Škarja. Odprava je v Nepal odletela februarja 1979, ko je dobila dovoljenje za zahodni greben mogočne gore. Ko so se vrnili, so vodjo odprave vprašali, kako mu je uspelo več kot dva meseca držati skupaj vse člane odprave. Odgovoril je: »Everest nas je držal skupaj. Ves čas nam je dal vedeti, da nas drugače kot skupaj ne bo spustil na vrh.«

Pravičen in strog

Kot vodja odprav je veljal za pravičnega, strogega in doslednega, tudi pri določanju, kdaj bo kateri alpinist lahko poskusil osvojiti vrh. Pri tem so mu gotovo pomagale izkušnje iz alpinizma, je dejal Rovšček, v mlajših letih je navsezadnje sam izkusil, kaj pomeni, če ne ubogaš vodje. Ko se je leta 1965 udeležil odprave v Kangbačen, sta bila s Pavletom Šimencem kaznovana, ker nista upoštevala navodil vodje in sta ubrala drugo smer, ki je po njuni presoji obetala hitrejši dostop. Kazen je bila vzgojna, pottlej sta na odpravi lahko sodelovala samo še kot nosača. Ta izkušnja ga je, kot je povedal Rovšček, gotovo spremljala pri njegovem vodenju odprav.

Kot vodja se tudi ni zmenil za razne sugestije in pričakovanja. Če se vrnemo k maju 1979, je bilo menda

zaznati željo jugoslovanskih oblasti, da bi najvišjo goro sveta osvojili na Titov rojstni dan, torej 25. maja, a na to se Škarja ni oziral.

Čeprav je imel cilj pred očmi, se pri vodenju odprav ni strogo osredotočal samo na alpinistične cilje, ampak tudi na potek organizacije in kaj z odprave odnesejo. »Vedno je poudarjal, da Angleži po vsaki odpravi izdajo knjigo, ki je pravzaprav učbenik o organizaciji odprav,« je spomnil Rovšček. Kot je dodal, je bila vloga vodje tudi zelo nevhvaležna: »Ko je odprava uspela, so se alpinisti kitili z uspehi, čeprav je bil vodja tisti, ki je odgovarjal za vse, še najbolj pa za morebitne neuspehe.«

Predvsem pa je vselej zagovarjal ekipnega duha, čeprav so mlajše generacije alpinistov stremele k manjšim odpravam in individualnim ciljem. Največji problem alpinistov je preseči lastni egoizem, delati za druge, je poudarjal, a hkrati razumel želje po uspehu. »Bil je predstavnik starejše generacije, mlajšim je bil ekipni duh nekako tuj, videli so predvsem svoje cilje,« je razmišljal Rovšček. To je Škarjo zelo vznemirjalo, kar so spet odražali njegovi članki in drugi zapisi, nekateri nežno lirični, drugi ostri in podprti z argumenti, prav tako je veliko besed namenil financiranju odprav. To odseva tudi nova knjiga, se strinja Rovšček. »Toda vse to je bil on: alpinist, organizator in vodja odprav, planinski funkcionar, a tudi slednje deloma zato, da je lahko zbiral sredstva za odprave. To je bilo njegovo bistvo.«

Zakaj?

Prav tako njegovo bistvo odseva eno najboljše poglavij v knjigi, poglavje, ki govori o tovariših, ki so odšli, o tanki meji med življenjem in smrtjo. Zakaj, se je kot mlad alpinist tudi sam spraševal v članku *Mrtvima prijatelje-ma* (Cenetu Grčarju in Darku Geršaku; junija 1966 sta se ponesrečila v severni steni Stajerske Rinke), ki je leta 1967 izšel v *Planinskem vestniku*. In si odgovoril: »Naj se odpovem temu, kar imam rad, temu, zaradi česar jih je že veliko umrlo, tudi vidva? Izdal bi sebe, vaju, gore. Kje bi potem iskal lepoto in resnico?«

Poslovil se je od mnogih, ki so odhajali leto za letom. Tudi zadnji prispevek, ki ga je leta 2019 objavil v *Planinskem vestniku*, je bil name-

njen slovesu od tovariša. *Kaj reči na koncu* ga je naslovil in posvetil še eni legendi slovenskega alpinizma, Davu Karničarju.

Smrt je zaznamovala tudi uspeh odprave leta 1979; šerpa Ang Phu je pri sestopu zdrsnil in se smrtno ponesrečil. Spomin na nepalskega tovariša odzvanja, kot je zapisal v enem od člankov, kot molovski ton mogočnega življenja. »Everest ni vreden enega izgubljenega življenja, enega zmrznjenega prsta,« je razmišljal. »Ljudje imamo toliko parol ... Korakamo pa čisto drugače.«

Alpinizem je kot fronta: eni jo skupijo, drugim je to v spomin. Potem si vzamemo čas, da si opomoremo in postanemo zrelejši.

V INTERVJUJU ZA **PLANINSKI VESTNIK** LETA 1985

Videti Himalajo je bila zame uresničitev sanj, tisto, na kar si nikoli nisem upal misliti.

TONE ŠKARJA

Za alpinizem se zanima več narodov kot za smučanje. Res pa je, da alpinizem nima tako široke publike, ker ni tekma, ki jo sproti gledate na televiziji.

V INTERVJUJU ZA **SOBOTNO PRILOGO** LETA 1999

VODJA ŠTEVILNIH ODPRAV

Alpinist, gorski reševalec, gorski vodnik, pisatelj in fotograf Tone Škarja (1937–2020) je bil skupaj z Alešem Kunaverjem (1935–1984) glavni tvorec slovenske himalajske zgodbe. Sodeloval je na 18 alpinističnih odpravah, petkrat kot član in 13-krat kot njihov vodja: Kavkaz (1964), Kangbačen (1965, 1974, 2007), Everest (1978, 1979, 1996), Jalung Kang (1985), Tibet (1986), Čo Oju (1988, 2001), Šiša Pangma (1989), Kangčendzenga (1991), Anapurna (1992, 1995), Sikkim (1994), Daulagiri (1998) in Ama Dablam (2005). Odprava na Everest leta 1979 še danes velja za največji organizacijsko-logistični zalogaj v zgodovini slovenskega himalajzma, so zapisali na PZS. Med letoma 1968 in 1978 je bil načelnik postaje Gorske reševalne službe v Kamniku, od leta 1979 do 2013 pa je vodil komisijo za odprave v tuja gorstva pri **Planinski zvezi Slovenije**.

Vodil je številne odprave, med drugim na Anapurno leta 1995 (drugi z leve), ko sta Davo in Drejc Karničar kot prva Slovenca dosegla vrh in nato prva na svetu presmučala njeno severno steno po Francoski smeri, kar je bil hkrati zadnji, štirinajsti osvojeni slovenski osemtisočak. FOTO ARHIV TONETA ŠKARJE/IZ KNJIGE **ISKRI SE BESEDA**

Tone Škarja za sabo ni pustil le izjemnih dosežkov v **alpinizmu**, ampak tudi bogato zbirko člankov in drugih zapisov. FOTO IGOR MALI

Kamen z vrha Everest, ki je imel zanj velik simbolni pomen. FOTO OSEBNI ARHIV TONETA ŠKARJE

Tona Škarja leta 1979 pod Everestom FOTO ARHIV TONETA ŠKARJE/IZ KNJIGE ISKRÍ SE BESEDA

Žarko Rovšček: Besedila Toneta Škarje kažejo tudi, da alpinizma ne preveča le romantika, ampak da je v ozadju pogosto hud spopad osebnosti in boj za sredstva. FOTO MANCA OGRIN